

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	Pedagogická
Fakulta	Pedagogika
Obor řízení	<i>PhDr. Jitka LORENZOVÁ, Ph.D.</i>
Uchazeč	katedra pedagogiky Filozofické fakulty UK v Praze
Pracoviště uchazeče	<i>Sociální pedagogika – věda, praxe, profese. K problému utváření oborové a profesní identity sociální pedagogiky</i>
Habilitační práce (název)	doc. PhDr. Vladimír JÚVA, CSc.,
Oponent	Katedra pedagogiky sportu Fakulty sportovních studií MU
Pracoviště oponenta	

a. Aktuálnost námětu

Autorka si vymezila velmi potřebné a aktuální, ale současně i mimořádně náročné téma. Cílem její habilitační práce je teoretická reflexe sociální pedagogiky jako vědního oboru. Z formulace uvedeného cíle vyplývá, že jde o přehledovou historicko-teoretickou studii a současně o takřka „bezbrehý“ úkol, který není v úvodních metodologických částech textu nijak časově či místně ohraničen. Z pohledu potřebného historického a globálního ukotvení české sociální pedagogiky je však takto široce vymezený cíl patrně oprávněný a zcela pochopitelný. Na uvedený cíl navazuje šest neočíslovaných (na rozdíl od jejich zodpovězení v závěru práce) výzkumných otázek, které (a tuto skutečnost autorka uvádí až v závěru práce) reagují na převažující témata v české i zahraniční odborné sociálněpedagogické debatě.

b. Přístup k řešení

Habilitační práce vychází z historických a teoretických přístupů ke zkoumanému problému. Východisko pro splnění stanoveného cíle tvoří historické analýzy počátků sociálněpedagogického myšlení a vývoje postupně etablované sociální pedagogiky. Již tento historický exkurz je značně obsáhlý a patrně by pokryl (i jen v jednom či v několika jazykových prostředích) samostatnou rozsáhlou historickou, popř. historicko-srovnávací studii. Podobně globální rozměr mají i následující kapitoly, které popisují vybraná a pro sociální pedagogiku podstatná témata. Důvody výběru charakteristiky sociální pedagogiky v jednotlivých zemích nejsou v některých případech zcela zřejmé. Současně však musíme konstatovat, že autorčin zahraniční záběr je velmi zajímavý, přínosný, inspirující a v české pedagogice spíše výjimečný. Z hlediska významu německé sociální pedagogiky pro celosvětový rozvoj sledované vědní disciplíny je bezesporu potřebná podrobnější historická a teoretická analýza této jazykové oblasti, která by se však měla týkat (viz název příslušné kapitoly) také bývalé Německé demokratické republiky, která však není v historickém přehledu zahrnuta. Vzhledem k logickému primárnímu zájmu o rozvoj této pedagogické disciplíny u nás také chybí podrobnější analýza vývoje českého sociálněpedagogického myšlení před rokem 1989, která by vycházela z kritického rozboru primární české literatury. Stručné připomenutí této oblasti nacházíme až v kapitole zabývající se rozvojem české sociální pedagogiky od 90. let minulého století.

c. Použitá metodologie

Jak jsme již uvedli, formulovaný cíl i navazující výzkumné otázky jsou mimořádně široké. Teoretická reflexe sociální pedagogiky jako vědního oboru zde figuruje bez jakéhokoliv teritoriálního či temporálního ohraničení. V této souvislosti by bylo v úvodních metodologických částech práce potřebné vymezit a zdůvodnit zvolené přístupy pro následující teoretickou reflexi a alespoň stručně charakterizovat využitě výzkumné metody. Vstupní metodologická podkapitola (pouze v rámci úvodu celé práce) je však nejen v poměru k relativně velmi rozsáhlému textu celé práce mimořádně stručná. Vzniká tak řada podstatných a nezodpovězených metodologických otázek, a to např.:

Jak probíhala vlastní teoretická reflexe?

Jaká se stanovila kritéria pro výběr analyzovaných dokumentů?

Jaké důvody vedly k výběru právě těchto zvolených problémů sociální pedagogiky?

Jakým způsobem došlo ke komparaci a propojení připomenutých historických a teoretických sociálněpedagogických přístupů s celou řadou dalších uvedených vědeckých disciplín a paradigmat?

V textu dalších kapitol se sporadicky (a spíše implicitně) objevují stručné komentáře metodologického charakteru – samostatný popis, jak uvádí autorka, „vyhodnocení textového materiálu“ (s. 115) je např. uveden jako součást kapitoly o české a slovenské polistopadové sociální pedagogice. Celkový výčet použitých teoretických výzkumných metod je pak uveden až v závěrečném Resumé. Logičtější by však bylo souhrnně a přehledně popsat všechny metodologické aspekty v samostatné kapitole.

d. Kvalita a správnost dosažených výsledků

Mimořádně široký záběr předložené studie souvisí možná se skutečností, že některé (příklady viz dále) sociálněpedagogické problémy i témata příbuzných sociálních věd jsou stručně charakterizována převážně ze sekundární literatury, v některých případech pak mají „učebnicový“ charakter (např. v kapitole „Jaká teorie socializace, takové dětství?“).

Pro lepší orientaci v rozsáhlém textu a zdůraznění klíčových skutečností ve vztahu k cíli práce by pomohla stručná shrnutí na konci pěti hlavních kapitol, která by sumarizovala podstatné problémy, popř. by zdůraznila vlastní pohledy autorky na jednotlivé analyzované oblasti. Např. ve 4. kapitole není podnětná charakteristika školy jako sociální instituce a českých i vybraných zahraničních komunitních škol (tzn. téma, kterému se autorka dlouhodobě věnuje) explicitně propojena s navazující subkapitolou (Školní sociální pedagogika). Tento vztah je zdůrazněn až v závěru práce, konkrétně v odpovědi na 5. výzkumnou otázku. Užší propojení s cílem práce, např. opět formou přehledného shrnutí stručně charakterizovaných historických a teoretických pohledů na dětství a jejich význam pro sociální pedagogiku, pak zejména chybí na konci kapitoly páté.

e. Původnost dosažených výsledků

V předložené habilitační práci musíme znovu ocenit mimořádnou a spíše ojedinělou jazykovou šíří využitých literárních zdrojů, jejichž přehled zabírá více než 40 stran. Autorka analyzovala nejen české, slovenské a – jak bývá typické v současné vědě – anglicky psané odborné texty. Vedle nutné (vzhledem k tématu práce) němčiny využila mnoho skandinávských či španělských zdrojů, které jsou v české pedagogice sporadicky traktované.

V některých případech – např. členění sociální pedagogiky Heleny Radliňské, edukační koncept Antona S. Makarenka, charakteristika frankfurtské školy či vymezení kulturní animace Horsta (primárně tedy H., a ne, jak je na s. 184 uvedeno, „W.“) Opaschowského – vychází práce ze sekundární literatury. Převzaté závěry ze sekundárních zdrojů převažují nad vlastní kritickou obsahovou analýzou primární literatury i v některých případech, kde neexistuje možná jazyková bariéra (např. v hodnocení české předlistopadové sociální pedagogiky – přístupy Gustava Adolfa Lindnera či Milana Prádky). Jejich monografie jsou uvedeny v seznamu literatury, respektive v poznámce pod čarou, ale jako primární zdroje patrně využity nebyly. V rámci literárních zdrojů by bylo vhodné doplnit některé aktuální česko(slovenské) tituly, např. k historickým podnětům české sociální pedagogiky publikaci *Jan Amos Komenský a jeho přínos filozofii výchovy a sociální pedagogice* autorů Jany Smílkové a Jaroslava Balvína (Praha, 2016), ke vztahu zkoumané vědní disciplíny a sociální práce rozsáhlou monografií Slavomíra Laca *Sociálna pedagogika verzus sociálna práca* (Praha, 2016) nebo k tématu profesní praxe sociální pedagogiky kolektivní publikaci *Sociální pedagogika a její metody* (Petra Sobková ad., Olomouc, 2015).

f. Uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru a další bádání

Habilitační práce svým mimořádně širokým historickým a mezinárodním záběrem bezesporu přispěla k hlubšímu vymezení sociální pedagogiky. I přes velký rozsah předloženého textu mohly být některé zajímavé zahraniční starší i současné sociálněpedagogické přístupy spíše jen naznačeny. Práce tak přináší řadu podnětů pro další a v české sociální pedagogice dosud nezpracované teoretické, historické a komparativní studie, které by např. v mezinárodních souvislostech podrobněji řešily typické a úzké vztahy sociální pedagogiky k celé řadě dalších a v předložené práci vhodně připomenutých pedagogických disciplín – k pedagogice volného času, k andragogice, ke kulturní pedagogice či k pedagogice zážitku.

g. Uplatnitelnost výsledků v praxi

Předložená práce vhodně a fundovaně prohlubuje současné pohledy na mimořádně široké pracovní pole sociální pedagogiky, přispívá ke zkvalitnění profesní přípravy sociálních pedagogů i k oprávněným požadavkům jejich dalšího etablování v praxi.

h. Formální úprava a jazyková úroveň práce

Text habilitační práce je zpracován velmi kultivovaně a čtivě. Vhodně propojuje obecné teoretické pohledy se zajímavými konkrétními ukázkami „dobré sociálněpedagogické praxe“. Rozsáhlý text tvoří velké množství kapitol a dílčích podkapitol. V lepší orientaci by možná pomohlo jejich desetinné třídění, popř. hned na začátku práce i přehlednější formální uspořádání obsahu.

Upozornit můžeme pouze na drobné formální nepřesnosti v úpravě textu (např. z nadpisu V. kapitoly vznikly v obsahu dvě samostatné kapitoly, poslední řádky odstavců „přeteklé“ na nové strany – s. 59, 119, 139, 249, 298, nejednotné úpravy nadpisů – v některých případech s odsazením prvního řádku, jinde bez odsazení, respektive s odsazením druhého řádku, absence textu poznámky pod čarou č. 198).

Zcela sporadicky se objevují neopravené chyby (např. na s. 36 chybějící tečka za iniciálou křestního jména Theodora Litta či na téže straně středník místo tečky na konci poslední

odrážky, na s. 37, 74 nebo 89 pomlčky s mezerami místo spojovníků bez mezer u složených adjektiv typu „filozoficko-idealistický“ či použití spojovníků, ale s mezerami, ve stejném případě pak na s. 41, na s. 63 „y“ místo spojky „a“ či na s. 176 „et alt.“ místo „et al.“, na s. 147 slovo „bohacení“ patrně místo „obohacení“ nebo na s. 275 „periodické právy“ místo „zprávy“). K určitému posunu významu může dojít u označení německé instituce Bundesverband Individual- und Erlebnispädagogik, kde je v textu použita pomlčka s mezerou (s. 197) místo spojovníku, nebo u německé profese „Sozialpädagoge/-in“, která se objevuje s malým počátečním písmenem (např. na s. 202). Překlep, který ale možná správně anticipuje vývoj školy přelomu 21. a 22. století, najdeme na s. 230 u odkazu na literaturu (rok 2100 místo 2010).

Dotazy k obhajobě habilitační práce:

1. Dotazy obecnějšího metodologického charakteru jsou již uvedeny v příslušném bodě.
2. Využila autorka (zejména vzhledem k zahraničním studijním pobytům) ke splnění cíle práce i některé empirické výzkumné metody, např. expertní rozhovory nebo orální historii?
3. Relativně podrobně práce reflektuje vývoj sociální pedagogiky v socialistickém Polsku i v bývalém Sovětské svazu. Z jakých důvodů se historický exkurz alespoň stručně nevěnuje situaci v bývalé Německé demokratické republice, respektive i podrobnější analýze české (československé) sociální pedagogiky před rokem 1990?
4. Nejde v případě „informální edukace“, ve které mají klíčový význam blíže nespecifikovaní pracovníci (s. 181) či v organizovaných programech zážitkové pedagogiky (s. 197), spíše o příklady neformálního vzdělávání jako jedné z podstatných oblastí sociálněpedagogické praxe? Respektive mají pojmy „informální edukace“ (s. 181), „informální učení“ (s. 192) a „informální výchova“ (s. 196) odlišné významy?

Závěr

Předložená habilitační práce má mimořádně široký cíl, jehož komplexní splnění – integraci dosavadních poznatků sociální pedagogiky jako vědního oboru – by patrně představovalo několikaletý výzkumný úkol pro rozsáhlý kolektiv vědeckých pracovníků. Řada historických, teoretických, metodologických, interdisciplinárních i aplikačních aspektů sociální pedagogiky proto nemohla být podrobněji a na základě kritické analýzy především primární literatury popsána. Přesto můžeme konstatovat, že jde v české pedagogice bezesporu o originální práci, která může pomoci ke zřetelnějšímu etablování a dalšímu rozvoji domácí sociální pedagogiky a současně nabízí řadu podnětů pro dílčí historické, teoretické a empirické studie.

Habilitační práce Jitky Lorenzové *Sociální pedagogika – věda, praxe, profese. K problému utváření oborové a profesní identity sociální pedagogiky* **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Pedagogika.

V Brně dne 9. října 2017